

11. Буга Г.С. Адміністративно-правові засади забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Кропивницький, 2022. 477 с.

12. Житник О.М. Формування державної політики національної безпеки в умовах трансформацій у військовій сфері : дис. ... канд. наук. з держ. управл.: 25.00.02. Київ, 2021. 349 с.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.26>

МАРЯНЯН А.Г.

ПОНЯТТЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

THE CONCEPT OF CONTROL AND SUPERVISION ACTIVITIES OF PREVENTIVE ACTIVITY UNITS OF THE NATIONAL POLICE

Стаття присвячена з'ясуванню сутнісного змісту контрольно-наглядової діяльності підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України. На підставі аналізу норм законодавства встановлюється, що в теоретичному сенсі контролем є діяльність, яка передбачає реалізацію функції управління, що виражається у формі спостереження, перевірки та оцінки стану об'єктів або виконання інших завдань, з метою виявлення відповідності об'єкта контролю (його діяльності) встановленим нормам та стандартам, а також своєчасного вжиття заходів для забезпечення належного (насамперед правомірного) функціонування підконтрольного об'єкту. У свою чергу наглядом є особлива форма управлінської діяльності, спрямована на фіксацію відповідності (невідповідності) діяльності об'єкта, щодо якого застосовуються заходи нагляду, встановленим законодавчим вимогам, з метою забезпечення законності, публічного порядку, а також захисту прав та законних інтересів громадян. На основі визначень понять «контроль» і «нагляд» автором формулюється визначення поняття «контрольно-наглядова діяльність підрозділів превентивної діяльності Національної поліції», як особливої адміністративно-правової діяльності суб'єктів владних повноважень в сфері забезпечення правопорядку. Такою діяльністю пропонується розуміти комплексну, засновану на нормах законодавства та юридично значиму діяльність, в якій реалізується управлінська функція та яка спрямована на забезпечення законності, публічного порядку, захисту прав, свобод і законних інтересів людини шляхом систематичного спостереження, перевірки, оцінки діяльності об'єктів, щодо яких застосовуються контрольно-наглядові заходи, а також вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень у діяльності таких об'єктів. У висновках до статті узагальнюються результати наукової розвідки та окреслюються ключові характеристики контрольно-наглядової діяльності підрозділів превентивної діяльності Національної поліції. Зазначається, що ця діяльність уособлює ідею державно-владного впливу на суб'єктів права як запобіжного механізму, спрямованого на підтримку стабільності й безпеки в суспільстві в результаті діяльності Нацполіції, втілюючи таким чином концепцію випереджального захисту правових цінностей, сприяючи своєчасному виявленню та нейтралізації різного типу ризиків, які можуть призвести до порушень закону. Для цієї діяльності характерна сукупність особливих рис, серед яких: адміністративно-правова природа цієї діяльності та обов'язковість її здійснення у відповідності до вимог ч. 2 ст. 19 Основного Закону України; має насамперед превентивну спрямованість об'єктивізації у практичній

дійсності, що потребує використання відповідних методів діяльності та застосування контрольно-наглядових засобів впливу; характеризується системністю, яка характеризується наявністю ряду елементів, які дозволяють їй здійснюватися на постійній основі; має юридично значимий результат, що сприяє охороні та захисту прав, свобод і законних інтересів людини та публічних інтересів в цілому.

Ключові слова: адміністративно-правова діяльність, контроль, контрольно-наглядова діяльність, нагляд, Національна поліція, підрозділи превентивної діяльності, правопорядок.

The paper focuses on elucidating the essential content of control and supervisory activities conducted by the preventive units of the National Police of Ukraine. Through an analysis of legislative norms, it establishes that, in a theoretical framework, control is a management function that involves observing, verifying, and assessing the state of the controlled object or performing other tasks. This is done to determine whether the controlled object (or its activities) aligns with established norms and standards, allowing for timely interventions to maintain the lawful functioning of the object. Supervision, in contrast, is identified as a specialized form of management activity. It is aimed at documenting whether the activities of the supervised object meet legislative requirements. The objective of supervision is to ensure legality, uphold public order, and protect the rights and legitimate interests of citizens. Drawing on definitions of “control” and “supervision,” the author presents a definition for “control and supervisory activities of the preventive units of the National Police” as a specialized form of administrative and legal activity conducted by authorized entities in the field of law and order. The article frames these control and supervisory activities as a structured, legally grounded process that implements essential management functions. These functions are directed at upholding the rule of law, preserving public order, and safeguarding human rights, freedoms, and legitimate interests. This activity is characterized by systematic observation, verification, and assessment of compliance within entities subject to control and supervision, accompanied by actions to address and rectify any detected violations. The article’s conclusion encapsulates the research findings, specifying the primary attributes that define the control and supervisory functions of the preventive units within the National Police of Ukraine. The article highlights that this activity represents the concept of state-authoritative influence over legal entities as a precautionary measure, intended to promote societal stability and security through the National Police’s actions. This approach aligns with the notion of proactive protection of legal values, enabling the early detection and mitigation of potential risks that could lead to legal violations. Several specific features distinguish this activity: it is administrative and legal in nature and must be conducted in compliance with Part 2 of Article 19 of Ukraine’s Basic Law. Additionally, it has a primarily preventive focus that manifests in real-world practice, necessitating the use of appropriate methods and the application of control and supervisory tools. The activity is systematic, comprising multiple elements that support its continuous implementation, and yields legally significant outcomes that reinforce the protection of human rights, freedoms, legitimate interests, and broader public interests.

Key words: administrative and legal activities, control and supervisory activities, control, law and order, National Police, preventive activity units, supervision.

Постановка питання. Попередження протиправних діянь є однією з ключових форм діяльності держави, спрямованої на підтримання правопорядку, що є закономірним виразом запобіжної протидії порушенням законодавства, яке сприяє своєчасному виявленню та усуненню причин та умов, що породжують правопорушення. Реалізація цієї функції дозволяє контролювати і своєчасно нейтралізувати фактори, що сприяють порушенню закону, на ранній стадії їх прояву, тобто ще до того, як вони встигнуть негативним чином вплинути на стан правопорядку та безпеки громадян, суспільства і держави. При цьому одним із найефективніших форм адміністративно-правової діяльності щодо запобігання правопорушенням виступає контрольно-наглядова діяльність, яка здійснюється підрозділами превентивної діяльності Національної поліції України. Основним її завданням є забезпечення дотримання норм законодавства, що досягається

шляхом постійного нагляду та контролю за факторами ризику, що загрожують правопорядку. Однак, ця діяльність здатна виконувати відповідні завдання лише тоді, коли в державі діє ефективний механізм її забезпечення, що включає нормативно-правове, організаційно-інституційне, кадрове, фінансове, матеріально-технічне, інформаційне та інше забезпечення діяльності Нацполіції, зокрема, й в сфері її превентивної діяльності. Водночас слід зауважити, що повноцінне та результативне забезпечення контрольно-наглядової діяльності підрозділів Нацполіції, удосконалення цієї діяльності можливе лише за умов глибокого розуміння сутності та особливостей контрольно-наглядової діяльності вказаних суб'єктів. Попри це, сутнісний зміст такої діяльності залишається недостатньо дослідженим в українській адміністративно-правовій науці питанням, що зумовлює необхідність системного аналізу та наукового осмислення контрольно-наглядової діяльності підрозділів превентивної діяльності Нацполіції.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Хоча поняття контрольно-наглядової діяльності підрозділів превентивної діяльності Нацполіції ще не було предметом комплексного наукового дослідження, слід констатувати, що визначенню змісту здійснення заходів контролю та нагляду органами публічної служби (зокрема, й Нацполіцією) вже приділялась увага багатьох учених, серед яких: В.О. Анохін [1], Т.Л. Антонова [2], Є.І. Бакутін [3], О.Г. Бондар [4], О.О. Борисова [5], Н.П. Бортник [6], О.Г. Гончаренко [7], В.Ю. Дерзська [8], С.С. Єсімов [9], Д.А. Зінченко [10], І.М. Ковальов [11], Л.О. Кожура [12], І.В. Коруля [13], Я.І. Маслово [14] та ін. науковці. Отже, можемо дійти висновку про наявність теоретичної основи, на якій нами може бути з'ясовано сутнісний зміст контрольно-наглядової діяльності підрозділів превентивної діяльності Нацполіції.

Відтак, **мета статті** полягає в з'ясуванні сутності поняття контрольно-наглядової діяльності підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України. Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі *завдання*: 1) визначити поняття «контроль» та «нагляд»; 2) проаналізувати підходи учених до визначення сутності контрольно-наглядової діяльності; 3) сформулювати визначення поняття «контрольно-наглядова діяльність підрозділів превентивної діяльності Національної поліції»; 4) узагальнити результати наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи зміст поняття «контрольно-наглядова діяльність підрозділів превентивної діяльності Національної поліції», слід враховувати те, що вона є особливим виявом контрольно-наглядової діяльності, яка за своєю сутністю є діяльністю в якій знаходиться вираження функція контролю та/або нагляду. У зв'язку із цим потребується попереднє уточнення змісту понять «контроль» і «нагляд», на підставі чого можна буде сформулювати узагальнене визначення поняття «контрольно-наглядової діяльності».

Досліджуючи сутнісний зміст поняття «контроль», слід зауважити, що в ниці чинних і вже недіючих нормативно-правових актів міститься визначення цього поняття. При цьому контроль правотворцем переважно розкривається в якості діяльності чи дій суб'єкта, який наділений повноваженнями здійснювати функцію контролю. Так, у п. 1.10 розділу 1 Положення про систему управління безпекою польотів на авіаційному транспорті (затверджене наказом Міністерства транспорту України від 19 серпня 2003 року № 650), що втратив чинність з 27 січня 2006 року, поняття «контроль» визначалось в якості «заздалегідь спланованої системи професійно обґрунтованих дій перевіряючих органів виконавчої влади, спрямованих на визначання стану об'єкта контролю щодо його відповідності встановленим вимогам, нормам та стандартам, технології роботи з метою: забезпечення якості продукції чи надання послуг при повному забезпеченні безпеки людей та навколишнього середовища». У межах такого підходу слід звернути увагу й на визначення «контролю», яке міститься в підпункті 16 п. 6 Типової інструкції з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну (затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55), а саме: «комплекс заходів, що здійснюються для перевірки та оцінки виконання поставлених завдань (управлінських рішень)».

Також досить часто контроль розкривається в правотворчій діяльності в якості функції загалом чи функції управління, зокрема. Зокрема, в п. 2 розділу I Вимог з ядерної та радіаційної безпеки до інформаційних та керуючих систем, важливих для безпеки атомних станцій (затверджене наказом Державної інспекції ядерного регулювання України від 22 липня 2015 року № 140), поняття «контроль» розкривається, як «функція, метою якої є одержання, обробка, зберігання, відображення та/або реєстрація даних про вихідні події, зовнішні та внутрішні впливи, поточний стан, властивості та/або функціонування об'єкта контролю, виявлення їх відхилень від заданих або допустимих та сигналізування про них». Натомість, у розділі 3 Положення про

систему управління безпекою руху поїздів у Державній адміністрації залізничного транспорту України (затвердженому наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 14.09.2004 № 818), яке втратило чинність 04 липня 2011 року, поняття «контроль» тлумачилось в якості «функції управління, яка полягає в перевірці виконання завдань об'єктами управління, з метою отримання інформації щодо виконання завдань та вжиття своєчасних заходів для досягнення результату» (у новому Положенні, затвердженому наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 24 грудня 2020 року № 842, взагалі не міститься визначення «контролю»). У п. 1.9 розділу 1 Інструкції про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців (затверджений наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 09 березня 2006 року № 108), що втратила чинність 10 жовтня 2023 року, під поняттям «контроль» пропонується розуміти «загальну функцію керування, що полягає у спостереженні за ходом процесів у керівній і керованій системах, порівнянні контрольованих величин параметрів із заданою програмою, виявленні відхилень, їх місця, часу, причини та характеру». Аналогічне визначення закріплено у п. 6 розділу 1 Інструкції про вимоги до оформлення документів, в яких обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами (затверджений наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 27 червня 2023 року № 448).

Окремо слід зауважити, що «контроль» тлумачиться й в процедурному контексті, а саме як процес. Зокрема, в Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України (затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13 червня 2016 року № 503) зазначається, що контролем є «процедура, відповідно до якої уповноважені посадові особи органів та підрозділів поліції оцінюють стан дотримання виконавської дисципліни» (аналогічне визначення також міститься у Інструкції з організації контролю за виконанням документів у системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, затверджений наказом МВС України від 19 травня 2016 року № 387).

Враховуючи викладені визначення поняття «контроль», можемо дійти висновку, що для нього в цілому характерні такі властивості: по-перше, системність і планомірність контролю, адже відповідна діяльність передбачає здійснення, як правило, спланованих і послідовно реалізованих дій, спрямованих на забезпечення виконання вимог та обов'язкових стандартів; по-друге, цілеспрямованість контролю, що обумовлено тим фактом, що відповідна діяльність здійснюється з метою перевірки та оцінки стану об'єктів або процесів для виявлення їх відповідності встановленим нормам та стандартам, що в кінцевому підсумку спрямовано на досягнення певного результату провадження такої управлінської діяльності (підтвердження або спростування позиції, що об'єкт контролю відповідає встановленим вимогам, яким він має відповідати); по-третє, контроль, як діяльність, виявляється у реалізації відповідної управлінської функції, що передбачає збір, обробку, а також наступну оцінку отриманих даних щодо стану підконтрольних об'єктів, необхідності здійснення подальших контрольних-наглядових дій щодо такого об'єкта; по-четверте, контроль як управлінська діяльність структурно належить до комплексу об'єктивованих в системі публічного адміністрування управлінських процесів, маючи організаційний характер, методичну особливість вираження тощо.

Таким чином у концептуальному сенсі під «контролем» слід розуміти цілеспрямовану та комплексну діяльність, яка передбачає реалізацію функції управління, що виражається у формі спостереження, перевірки та оцінки стану об'єктів або виконання інших завдань, з метою виявлення відповідності об'єкта контролю (його діяльності) встановленим нормам та стандартам, а також своєчасного вжиття заходів для забезпечення належного (насамперед правомірного) функціонування підконтрольного об'єкта.

Що ж стосується загального визначення поняття «нагляд», то воно рідко визначається правотворцем. Зокрема, у розділі 3 вже недіючого Положення про систему управління безпекою руху поїздів у Державній адміністрації залізничного транспорту України (затвердженому наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 14.09.2004 № 818) поняття «нагляд» тлумачилось в якості «спостереження за дотриманням об'єктами управління вимог нормативних актів із питань безпеки руху у процесі їх діяльності». При цьому переважно зміст нагляду розкривається в контексті контролю, фактично ототожнюючи ці два поняття, які не є тотожними. Вказане ученими пояснюється тим, що «на законодавчому рівні, на відміну від теоретичних праць, поняття контролю та нагляду найчастіше не розмежовуються. Отже, законодавець ці терміни принципово

не розрізняє, що можна оцінювати як певну тенденцію у сучасній нормотворчості України» [14, с. 465]. Сприяє цьому те, що більшість органів, які реалізують функцію контролю, також і реалізують функцію нагляду, «у зв'язку з чим діяльність, яку вони здійснюють, називають контрольно-наглядовою» [13, с. 169-170]. Показовим прикладом цьому якраз є Національна поліція, підрозділи превентивної діяльності якої виконують контрольно-наглядову діяльність. Між тим, слід погодитись із українськими ученими, котрі зазначають, що контроль і нагляд мають спільні ознаки (є ключовими функціями, які здійснюються в демократичній державі, а саме задля забезпечення законності, дотримання прав людини, їх законних інтересів), однак, це не означає, що вказані види управлінської діяльності є тотожними [12, с. 62], хоча тривала дискусія з цього питання досі продовжується [див., напр.: 2; 7; 14; 15]. Нагляд є зовнішньо спрямованим відносно піднаглядних об'єктів (наглядаючий суб'єкт та піднаглядний об'єкт знаходяться в різних системах), а контроль може бути відомчим (внутрішнім) та зовнішнім та надає контролюючому суб'єкту можливість втручатись у діяльність підконтрольного об'єкту, притягнення порушників до юридичної відповідальності, тоді як нагляд обмежується лише констатацією встановлених в рамках нагляду фактів порушень законодавства, що є підставою для подальшого звернення із ініціюванням питання про притягнення порушника до юридичної відповідальності [19, с. 502].

Отже, цінність нагляду виявляється в тому, що він є правомірною формою фіксації порушення законодавства (з можливістю подальшого ініціювання притягнення порушників до юридичної відповідальності), а не усунення його, що здійснюється вже у рамках заходів контролю, а тому «наглядом» є особлива форма управлінської діяльності, спрямована на фіксацію відповідності чи невідповідності діяльності об'єкта, щодо якого застосовуються заходи нагляду, встановленим законодавчим вимогам, з метою забезпечення законності, публічного порядку, а також захисту прав та законних інтересів громадян.

Зважаючи на викладене, можемо дійти висновку, що контрольно-наглядова діяльність спрямована як на безпосереднє спостереження за дотриманням норм (нагляд), так і на перевірку, аналіз та оперативне втручання за потреби (контроль), а отже, є владною управлінською діяльністю органів публічної служби та їх посадових осіб (у відповідній мірі також громадян та їх об'єднань) щодо оперативного та безперервного моніторингу (відстеження) стану, попередження, виявлення та усунення фактів порушення вимог правової законності підконтрольного об'єкта. Тією чи іншою мірою таке ж загальне розуміння контрольно-наглядової діяльності простежується й у відповідних позиціях українських вчених, в яких окреслюється зміст цієї діяльності. Зокрема, В.О. Анохін вважає, що означеною діяльністю є «правова діяльність органів держави, що проявляється в провадженні юридичних дій щодо спостереження та перевірки певними організаційно-правовими засобами відповідності виконання та дотримання підконтрольними суб'єктами правових розпоряджень і припинення правопорушень» [1, с. 71]. У свою чергу О.О. Борисова вважає, що контрольно-наглядова діяльність є «діяльністю спеціальних суб'єктів, органів державної влади, яка пов'язана з забезпеченням режиму законності та підтримання правопорядку. Також цю діяльність (контрольно-наглядову) характеризують як форму діяльності органів держави, що виражається в здійсненні юридичних дій у справі спостереження і перевірки відповідності виконання і додержання підконтрольними суб'єктами правових розпоряджень, а також припинення правопорушень певними організаційно-правовими засобами» [5, с. 19]. Натомість Н.П. Бортник і С.С. Єсімов вважають, що під поняттям «контрольно-наглядова діяльність» слід розуміти «систему послідовних змін дій, процедур, етапів стадій, самих стадій і проваджень, що дозволяє розглядати контрольно-наглядову діяльність як самостійне цілісне системне утворення» [6, с. 179].

Отже, під «контрольно-наглядовою діяльністю підрозділів превентивної діяльності Національної поліції» України на сьогодні слід розуміти комплексну, підзаконну (таку, що заснована на нормах чинного законодавства України) та юридично значиму (таку, що може обумовлювати юридичні наслідки) адміністративно-правову діяльність, в якій реалізується (об'єктивується) управлінська функція та яка спрямована на забезпечення законності, публічного порядку, захисту прав, свобод і законних інтересів людини шляхом систематичного спостереження, перевірки, оцінки діяльності об'єктів, щодо яких застосовуються контрольно-наглядові заходи, а також життєві заходів щодо усунення виявлених порушень у діяльності таких об'єктів.

Висновки. Узагальнюючи викладене зазначимо, що контрольно-наглядова діяльність підрозділів превентивної діяльності Нацполіції є адміністративно-правовою діяльністю, за допомогою якої держава спроможна забезпечувати правопорядок, захищати права, свободи і законні інтереси людини, а також публічні інтереси. Отже, ця діяльність уособлює ідею

державно-владного впливу на суб'єктів права як запобіжного механізму, спрямованого на підтримку стабільності й безпеки в суспільстві в результаті діяльності Нацполіції, втілюючи концепцію випереджального захисту правових цінностей, сприяючи своєчасному виявленню та нейтралізації різного типу ризиків, які можуть призвести до порушень закону. У зв'язку із цим, контрольно-наглядова діяльність підрозділів превентивної діяльності не лише спрямовується на виявлення факторів, які сприяють вчиненню порушень законодавства, та самих порушень, але й також об'єктивується в реагуванні на виявлені фактори, що детермінують порушення правопорядку, чи є порушеннями законодавства, виконуючи серед іншого профілактичну функцію, спрямовану на запобігання протиправним діям. Вказане засвідчує, що контрольно-наглядова діяльність підрозділів превентивної діяльності Нацполіції є діяльністю, які властиві певні ознаки, серед яких наступні: по-перше, ця контрольно-наглядова діяльність ґрунтується на нормах адміністративного законодавства, які визначають повноваження та межі діяльності превентивних підрозділів, регламентують порядок реалізації правового статусу суб'єкта, що здійснює контрольно-наглядову діяльність (отже, здійснюється відповідно вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України); по-друге, розглядувана діяльність цілісно спрямовується на запобігання порушенням законодавства та реагування на такі порушення шляхом використання способів і застосування засобів контролю та нагляду, у результаті чого відбувається захист прав, свобод і законних інтересів людини та публічних інтересів; по-третє, ця діяльність органічним чином поєднує функції нагляду й контролю (також інші функції, які дозволяють виконувати превентивну діяльність), характеризуючись певним суб'єктивним, інструментальним та процедурним змістом, що забезпечує безперервність і системність здійснення заходів контролю та нагляду; по-четверте, ця діяльність обумовлює юридично значимі наслідки (насамперед, для об'єктів контролю та нагляду); по-п'яте, ця діяльність забезпечується державою та ін.

Список використаних джерел:

1. Анохін В.О. Основні напрямки правової роботи в органах державної влади: на прикладі податкового органу. *Alfred Nobel University Journal of Law*. 2023. № 2 (7). С. 70–76. doi:10.32342/2709-6408-2023-2-7-7.
2. Антонова Т.Л. Контроль і нагляд за поведінням з відходами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 2 (17). С. 47–50.
3. Бакутін Є.І. Принцип законності в діяльності поліції під час використання технічних засобів фіксації адміністративних правопорушень. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 208–213.
4. Бондар О.Г. Поняття контрольно-наглядової діяльності як основа дослідження контрольно-наглядової діяльності у сільському господарстві. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 251–255.
5. Борисова О.О. Поліцейська деонтологія: навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2023. 164 с.
6. Бортник Н.П., Єсімов С.С. Процесуальна діяльність Національної поліції під час реалізації контрольно-наглядової функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2020. № 4 (28). С. 177–184. doi:10.23939/law2020.28.177.
7. Гончаренко О.Г. Мета і зміст державного контролю й нагляду в управлінському процесі. *Юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 16–21.
8. Дерзська В.Ю. Контроль як основа забезпечення законності діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 101–104.
9. Єсімов С.С. Контроль і нагляд поліції у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах цифрової трансформації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: *Юридична*. 2024. № 3. С. 33–40. doi:10.32782/2311-8040/2024-3-5.
10. Зінченко Д.А., Дмитренко А.О. Контроль і нагляд як основа забезпечення законності в діяльності органів поліції. *Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану*: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 грудня 2023 р.). Вінниця: ХНУВС, 2023. С. 70–71.
11. Ковальов І.М., Євтушок В.А. Адміністративний нагляд Національної поліції України. *Право і безпека*. 2021. № 2 (81). С. 72–78. doi:10.32631/pb.2021.2.09.
12. Кожура Л.О. Теоретичні проблеми визначення понять контроль і нагляд як засобів адміністративно-правового захисту бездомних осіб і безпритульних дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2014. Вип. 29, Ч. 2, Т. 2. С. 60–63.

13. Коруля І.В. Державний контроль та нагляд як ефективні засоби діяльності міліції у сфері протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 25. С. 168–171.

14. Маслова Я.І. Контроль та нагляд у державному управлінні автомобільними дорогами. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 49. С. 462–467.

15. Єпринцев П.С. Співвідношення термінів державний контроль та нагляд, недержавний контроль (розмежування та схожість правової природи). *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1 (62). С. 103–107.

УДК 34

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.27>

МЕЛЬНИК В.І.

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ»

TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF “SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE”

Застосування системного підходу під час вивчення економічної безпеки як соціально-економічного феномену зумовлене розумінням того, що в основі її забезпечення лежить складна людинорозмірна система, яка має здатність до самоорганізації та саморозвитку. Системний підхід передбачає аналіз економічної безпеки на основі базових вимог до неї як системи. Метою статті є з'ясування поняття «система економічної безпеки держави» на основі вже проведених досліджень і публікацій. У вітчизняних тлумачних словниках міститься низка підходів до розуміння терміну «система»; науковці ж пропонують як спрощені, загальні розуміння аналізованої дефініції, орієнтовані на декілька галузей наук, так і ускладнені, що мають вужчу сферу застосування. Враховуючи такі думки, можна зробити закономірний висновок, що мова йде про універсальну категорію, яка, за певної сукупності характеристик, активно застосовується у багатьох галузях наук (біологічних, історичних, економічних, технічних, філософських, юридичних та інших). За тривалий період розвитку наукової думки воно нерідко доповнювалося та дещо трансформувалося, адаптуючись до різних напрямів досліджень. На наше переконання, з позиції юридичної науки її варто розглядати як багаторівневу соціальну систему, яку формують відповідна сукупність правових засобів, методів та гарантій, покликаних забезпечувати охорону тих чи інших суспільних відносин від протиправних посягань. Будь-якій системі притаманна певна сукупність іманентних основних властивостей. До числа таких, враховуючи проаналізовані точки зору, слід віднести наступний спектр: 1) синергічність; 2) мультиплікативність; 3) емерджентність; 4) цілеспрямованість; 5) сукупність елементів; 6) істотні зв'язки між елементами; 7) наявність певної організації; 8) існування інтеграційних властивостей; 9) інші. У ході дослідження встановлено, що у наукових джерелах мали місце непоодинокі спроби дати чітке визначення цим поняттям «система» та «система економічної безпеки держави», однак вони часто породжували наукові дискусії. Законодавчого визначення поняття «система економічної безпеки України» до цього часу немає, тому запропоновано власне визначення цієї дефініції.

Ключові слова: система, система економічної безпеки, підходи, поняття, властивості.